

Landskabslæsning

af landskabet omkring solcelleprojektet ved Lerchenborg Gods

Indhold

Introduktion	3
Landskabstype	8
Landskabsrum	10
Særlige landskabskaraktertræk	12

Kolofon

Landskabslæsningen er udarbejdet af Urland Aps for Kalundborg Kommune

Forsidefoto: Urland
Grafik og opsætning: Urland
Fotos: Urland

Adresse og dato: Otto Busses Vej 5, 2450 København SV

Urland

Introduktion

Landskabet ved Lerchenborg er formet af meget forskellige tidsperioder og præget af både geologiske, biologiske, kulturelle og teknologiske kræfter, som gennem tiden har sat deres aftryk i landskabet.

Derfor er det også et meget sammensat landskab, der rummer en hel del indtryk, oplevelser og fortællinger.

Med denne landskabslæsning forsøger vi med den bredest mulige tilgang til forståelse af et landskab, at beskrive landskabet ved Lerchenborg med særlig fokus på det oplevede landskab, de landskabsrum som findes i nærområdet og de fortællinger som landskabet rummer.

I landskabslæsningen findes beskrivelser af landskabets overordnede type, de mindre landskabsrum i det store landskab og til slut en opsummering af de særlige kendetegn eller karaktertræk, der er typiske for stedet, og som der bør tages hensyn til under planlægning og indpasning af et solcelleanlæg i området.

Dokumentet fungerer som baggrundsnotat for miljøredegørelsen for et udvidet solcelleanlæg ved Lerchenborg.

Landskabskarakterbeskrivelser

Kalundborg Kommune har i 2012 fået udarbejdet en landskabskarakterbeskrivelse af alle kommunens landskaber.

Denne landskabslæsning tager afsæt i det arbejde, der er udført af Kalundborg Kommune, men uddyber landskabsbeskrivelsen for det projektnære område og fører den op to date, idet der er sket en del udvikling i nærområdet siden 2012. Blandt andet er der lavet en større udvidelse af Kalundborg Havn, ligesom der er etableret ca. 80ha solceller indenfor karakterområdet Lerchenborg.

Denne landskabslæsning fokuserer på den del af landskabskarakterområdet Lerchenborg, der enten vil være direkte synligt fra det kommende solcelleanlæg, eller hvorfra det kommende solcelleanlæg vil være synligt.

Landskabslæsningen er udarbejdet mellem maj 2023 og januar 2024 ved hjælp af feltobservationer samt læsninger af geodata, historiske kort og anden baggrundsmateriale.

Landskabstype

Storbakket landskab med nærhed til kysten

Gravhøj på mark nær Lerchenborg

I store træk kan man inddele de danske landskaber i fem overordnede landskabstyper.

I det vestdanske er de store flade hedesletter udbredte, andre steder er der udbredte storbakkede landskaber, hvor isdækket under sidste eller forrige istid har formet store bløde bakker. Nogle steder er bakkerne små og mere markante og ligger som enkeltvise toppe i et småbakked landskab. Disse er typisk skabt som randmorænebakker under sidste istid. Foran de store isfremstød har der nogle steder formet sig brede smeltevandsfloder, der har efterladt langstrakte tunneldale eller dallandskaber, der er flade i bunden men tydeligt skrånende, der hvor smeltevandet har arbejdet sig ned gennem jordlagene.

I Danmark har vi ca. 8.750km kystlinje. Store dele af Danmarks landskaber er således præget af nærheden til vandet og selve kysten præget af havets erosion eller sedimentering. Den femte kategori er derfor kystlandskaber.

Landskabet ved Lerchenborg på Asnæs er en kombination af et **kyslandskab** med vand på nord og sydsiden af det næs, der skiller Kalundborg Fjord og Jammerland Bugt. Samtidig er det et **storbakket landskab**, hvor terænnnet hæver sig mod midten af landtangen med en højderyg i langsgående retning. Terænnnet følger ikke en fuldstændig jævn stigning, men har en let bølgende overflade, der gør at orientering og udkig ændrer sig fra sted til sted langs næsset.

Det storbakkede landskab har derudover tydelige **indsalg af små veldefinerede bakker**. Dette skyldes dog ikke geologiske begivenheder, men derimod oldtidsmenneskers begravelsesskik. Gravhøje er således en del af i landskabet på Asnæs.

Overordnede Landskabstyper i Danmark

Slettelandskaber

Storbakkede landskaber

Småbakkede landskaber

Dallandskaber

Kystlandskaber

Landskabsrum

Landskabet på Asnæs er ganske sammensat. Ud over de geologiske processer, der har formet landskabet i forhistorisk tid, er landskabet omkring Lerchenborg også stærkt præget af kulturelle påvirkninger fra oldtiden frem til i dag. Det i kombination med terrænet og kystnærheden gør, at der ganske tæt på hinanden findes meget forskellige 'landskabsrum' og landskabelig oplevelser.

Oplevelsen af landskabet omkring Lerchenborg og projektområdet for et udvidet solcelleanlæg kan således beskrives som en sekvens af forskellige landskabsrum med en hver deres orienteringer, særkender, oplevelser og fortællinger.

Den nordøstlige del af området er meget sammensat i sit udtryk. Man ankommer til området via Kalundborgs industrikrater og passerer på vejen Lerchenborg Gods. Terrænet skræner op efter mod vest ud mod landtangen og ned efter mod Kalundborg Fjord i nord. Det betyder, at den visuelle orientering i landskabet i høj grad er mod fjorden, hvor der er en lang udsigt over vandet og i baggrunden Kalundborg by, mens der kun er en ganske kort udsigt ind over land.

Samtidig er denne del af området markant præget af nærheden til industrien. Kysten udgøres her af Asnæsværkets anlæg af bygninger, skorstene og siloer og længere fremme Kalundborg Ny Vesthavn med containere og kraner.

Udsigten henover land er relativt kort pga. terrænet, men over bakkekammen rejser de østligste af de seks vindmøller sig mod himlen. Lyden af vindmøllerne er meget tilstedeværende og fylder markant i rummet med sin rytmiske susen, der giver en oplevelse af stor friktion med store naturkræfter.

Samtidig er det her østligst i området, at der er bedst kig til områdets gravhøje, som samtidig bidrager med indslag af ældre bevoksning. Gravhøjene fremtræder som enkeltstående øer på de dyrkede marker.

Landskabets fortællinger er ligeså sammensat som dets visuelle udtryk. Mens lindealléen vidner om den epoke, hvor godserne satte deres mærke på landskabet og tilstræbte regelfasthed, symmetri og lange linjer, markerer gravhøjene oldtidsmenneskernes evne til at præge landskabet med deres ganske markante gravmonumenter til minde om en afdød.

Kraftværk, skorstene, vindmøller, containere og kraner fortæller samtidig om det moderne menneskes udnyttelse af naturens ressourcer i et stadig mere komplekst samfund med højt energiforbrug, stor mobilitet og forbrug af varer fra hele verden.

I den nordligste del af området, hvor Asnæs Skovvej knækker og lindealléen slutter, ændrer oplevelsen af landskabet sig. Her kommer man på den anden side af et højdedrag og udsigten henover landskabet åbner sig. Her får man et kortvarigt kig til Jammerland Bugt på Asnæs' sydside men mest markant et langt kig henover markerne i vestlig retning frem mod Forskov.

Forskovs bratte, veldefinerede skovbryn bliver bagtæppe for en langt landskabsrum, der udgøres af store markeflader med enkeltstående vildremiser. Kalundborg Fjord er fortsat synlig og byder på en lang udsigt i nord- og nordvestlig retning. Som en række skulpturer i det horisontale landskab står rækken med vindmøller og leder blikket i retning mod Forskov og fjorden.

Igen er landskabsfortællingerne sammensatte. De store markflader, de tydeligt menneskeskabte, perfekt rektangulære remiser og Forskovs bratte skovbryn, der løber i en perfekt afsat nord/sydgående linje, viser de tydelige spor fra godsets rationelle og funktionsoptimerede formgivning af landskabet gennem tiden.

Samtidig er den konstante tilstedeværelse af vindmøllernes susen og deres fremtrædende visuelle rolle i landskabsbilledet med til at tegne et billede af en ny form for udnyttelse af landskabet til produktion, nu af vedvarende energi.

Generelt er både containerhavn, kraftværk, vindmøller, landbrug og skovbrug relativt stabile og langsomt arbejdende produktionsformer. Man ser ikke mange mennesker i dette landskab, selvom der er en høj og alsidig produktion, fordi disse produktionsformer kræver en relativt lille arbejdskraftsindsats sammenlignet med andre produktionsformer. Det giver en særlig spænding mellem oplevelsen af et landskab, der umiddelbart fremstår relativt stillestående, men hvor der samtidig er stor produktionsaktivitet.

Udsigt mod nord-nordvest gennem lindealléen på Asnæs Skovvej ud over fjord, by og containerhavn.

Udsigt mod sydvest fra Asnæs Skovvej mod gravhøj og vindmøller. Terrænet gør at udsigten er relativt kort indover land.

Udsigt fra Asnæs Skovvej mod nord-nordvest langs møllerækken. Som baggrund Forskov og Kalundborg Fjord.

Udsigt mod nord/nordøst fra privat markvej. I forgrunden vindmølle og mark, der er en del af projektområdet. I baggrunden Asnæsværket og containerhavn inklusiv kraner og en stor lagerbygning.

Centralt i projektområdet går en privat markvej, som løber diagonalt på Asnæs Skovvej og forbinder til Birke-mose og Lerchenborgs hovedbygninger. Hvor markvejen svinger, kommer man henover et højdepunkt i landskabet. Her åbner landskabet sig op mod syd og afslører kigget til Jammerland Bugt.

Lige til venstre herfor ligger Nøddemosehøj, som er en ikke-beskyttet gravhøj. Højen er noget udjævnet efter års landbrugsdrift men dog alligevel knap 20 meter over havet på det højeste punkt.

Herfra oplever man tydeligt, at man befinder sig på en smal landtange mellem to vande. Mod syd opleves Jammerland Bugt og mod nord ses Kalundborg Fjord og by bag Asnæsværket og Ny Vesthavn. Særligt markant står Asnæsværkets blok 5 med lyse og orange farver og dennes 220 meter høje skorsten.

På den vestlige del af Asnæs Skovvej er der en del beplantning langs vejens sydside dels i form af mindre kratbevoksninger, dels levende hegn. Terræn og beplantning langs Asnæs Skovvej betyder, at den rumlige orientering primært er mod Kalundborg Fjord i nord og henover markerne mod vest frem til Forskov.

Enkelte steder er der huller i hegnet eller mindre tæt beplantning, som gør at der stedvist er kig til Jammerland Bugt. Dette er observeret i vinterhalvåret efter løvfald, hvor transparensen gennem bevoksningen er størst. Mulighederne for kig mod syd vil være færre i sommerhalvåret, hvor der er blade på træer og buske.

På denne del af Asnæs Skovvej kommer man noget på afstand af den større industri, og også lyden af vindmøllerne fortager sig og bliver mindre fremtrædende i landskabsoplevelsen.

Kig mod syd fra Asnæs Skovvej, hvor hegnsbeplantningen er særligt løs.

Østrupvej leder fra Asnæs Skovvej mod syd. På det første stykke er der et langt kig ind over den mark som udgør hovedparten af projektområdet og bag denne vindmøller og industri.

Hvor Østrupvej løber henover højderyggen på midten af Asnæs-tangen åbnes landskabet for alvor mod syd, og man bevæger sig ned på den sydligt skrånende del af Asnæs. De enkeltstående husmandssteder omgivet af ældre beplantning står frem foran vandspejlet. Mod øst er der et langt kig henover markerne, hvor det storbakkede landskab tydeligt kommer til udtryk.

Herfra er der et langt og ubrudt kig mod kyst og bugt, og det skrånende terræn mod vandet gør, at man tydeligt oplever dette som et sammenhængende kystlandskab. Højdedraget, der ligger langsgående med landtangen, bliver bagtæppe for landskabet, mens den visuelle orientering altovervejende er i sydlig retning, idet blikket ledes mod vandet og følger kystlinjen i begge retninger.

Den sydlige del af Asnæs opleves væsentligt mindre industripræget end den nordlige, fordi den visuelle orientering naturligt er rettet mod syd, og fordi lydpåvirkningen fra vindmøller er væsentligt mindre. Kigger man nordover er der dog fortsat udsigt til Asnæsværkets bygninger og skorstone, vindmøller og havnens kraner.

Landskabsbilledet her er også meget sammensat men på en anden måde end i den nordlige del af området. Her er fortsat de store markflader, der ligger som en bræmme syd for projektområdet, men samtidig flere indslag af relativ tæt beplantning, to mindre skovpartier og dertil de mindre husmandssteder, der ligger på mindre matrikler og hver især i varierende grad er omkranset af ældre beplantning.

Husmandsbebyggelserne er fra ca. 1953-55 og ligger skiftevis på højre og venstre side af vejen. De enkeltstående bebyggelser fortæller historien om en relativt sen udstykning fra godset og en ny beboelsesform i landskabet med smålandbrug og mere simple livsvilkår. Samtidig er industrien stadig tilstedeværende, dog på større afstand, og indgår i den samlede fortælling og oplevelse af landskabet.

I den sydøstlige del af området er der to mindre skovpartier; Birkemose og den lidt mindre Randemose. Begge er blandeskove og formentlig delvist produktionsskov med indslag af ældre træer. Der løber en sti fra Østrupvej gennem Randemose og siden Birkemose, som forbinder til markvejen i forlængelse af Lerchenborg.

Skovpartierne bryder landskabet op og bidrager med en anden og tættere landskabsoplevelse med små skiftende rum i sekvenser gennem skovene. I Birkemose findes en ikke-fredet gravhøj, som er tilvokset med relativt gamle højstammede træer.

Især Birkemose er tydeligt præget af flere typer energianlæg, som er synlige gennem skovbrynene til begge sider og fra oven. Der er således udkig til solcelleanlæg på skovens østside både fra stien syd for skoven og inde fra selve skoven, ligesom der er udkig til vindmøller gennem skovens vestlige skovbryn og gennem trækroneerne.

Samspillet mellem skov, gravhøj og energianlæg, giver en særlig **spænding mellem nye og gamle landskabsfortællinger**, der vidner om menneskers indgriben i landskabet på forskellig vis gennem tiden og om, hvordan først træressourcen og siden sol- og vindressourcerne høstes i landskabet.

Kig henover projektområdet fra Østrupvej mod nordøst. Levende hegn langs Asnæs Skovvej, vindmøller, kraftværk, højspændingsmaster og skorstone fra raffinaderi.

Kig mod øst/sydøst fra den nordlige del af Østrupvej. Stobakket kystlandskab med indslag af skov, enkeltstående beboelsejendomme og tættere beplantning.

Det sydlige kystlandskab set mod vest. Beboelsesejendomme og lang sammenhængende kyststrækning.

Kig til eksisterende solcelleanlæg fra den rekreative sti mellem de to skovpartier. Desuden vindmølle og Asnæsværket.

Kig mod nord henover højderyggen fra Østrupvej. Industrien er fortsat synlig men på større afstand. Læg mærke til at broen fra et kajliggende containerskib kan anes henover højderyggen.

Gravhøj i Birkemose Skov.

Udsigt til solceller gennem skovbryn mod øst fra Birkemose.

Kig til vindmøller gennem trækrone.

Særlige landskabskaraktertræk

I dette afsnit opsummeres kort de særlige landskabstræk, som er karakteristiske ved landskabet omkring projektområdet ved Lerchenborg. Det er landskabstræk, som kendetegner landskabet netop her, og som der bør være fokus på ved indpasningen af et kommende solcelleanlæg i området.

Lindealléen langs Asnæs Skovvej er en tydelig markering og forlængelse af Lerchenborg-kompleksets hovedakse. Alléen er karakteristisk for landskabet.

Lindealléens rolle i landskabet er dog allerede i dag kompromitteret af industrielle anlæg, der indtager en meget fremtrædende plads i landskabet og konkurrerer med alléen om hovedrollen i landskabsbilledet.

Vindmøllerækken er en nyere og væsentligt større akse i landskabet, og de to fremstår næsten som søster-akser, der løber side om side mod det samme forsvindingspunkt i landskabet. Også de voldsomt store industrianlæg ved kysten, Asnæsværket og Ny Vesthavn, er markant synlige alle steder fra lindealléen, og alléen har således ikke længere den kvalitet som enestående storslået struktur i det horizontale landskab, som den engang har haft.

Et sted er der desuden vokset et krak helt tæt op ad allétræerne, hvilket betyder at det frie udsyn til trækroneerne på begge sider af alléen er brudt.

Udsigten over store markflader frem til Forskovs markante skovbryn er ganske karakteristisk for den nordlige del af området. Selvom dette område er stærkt præget af industri, er den lange udsigt over marker og fjord af en vis kvalitet, som først og fremmest viser den menneskelige prægning af landskabet gennem bl.a. landbrug, skovbrug, jagt og energiproduktion.

Højdepunktet Nøddemosehøj på midten af Asnæs er et særligt udsigtspunkt, hvor det er muligt at se til vandet på begge sider af Asnæs på samme tid. Selvom udsigten mod nord er stærkt præget af tung industri, giver udsigten dog stadig en mulighed for at erfare landtangens udstrækning og nærheden af de to vande.

Højdeforskellen fra toppen af Nøddemosehøj og det højeste punkt på den foranliggende mark er ca. 3-3,5 m. Det betyder, at man fra Nøddemosehøj vil kunne se henover solcellepanelerne og således forsat vil kunne se til begge kyster.

Udsigten ned over det skrånende, bølgede kystlandskab er særligt karakteristisk for den sydlige del af området. Her opleves rigtig mange landskabs-elementer på samme tid og her opleves kystnærheden uforstyrret og sammenhængende. Landskabets orientering mod syd gør at denne del af området er væsentligt mindre industripræget end den nordlige del.

Skovpartierne Birkemose og Randemose er værdifulde landskabsoplevelser i området. Skovene bryder det store landskab op og giver en anden og tættere oplevelse, der bringer variation til den samlede landskabsoplevelse.

Især Birkemose er tydeligt præget af energianlæg, som er synlige gennem skovbrynene til begge sider og gennem trækroneerne over skoven. Samspillet mellem skov, gravhøj og energianlæg, giver en særligt spænding mellem nye og gamle landskabsfortællinger.

Industrianlæggene er allestedsnærværende i området og ganske karakteristiske for stedet. Ikke mindst Anæsværkets blok 5 har et særligt udtryk og arkitektoniske kvaliteter og udgør et kendt landemærke for Asnæs.

Også vindmøllerækken udgør en klar og taktfast akse i landskabet, som er synlig fra hele området og bliver et væsentligt orienteringspunkt i landskabet.

Det er særligt for landskabet omkring Lerchenborg, at anlæg til alle energiproduktionsformer er tilstede samtidig. Industrifortællingen om energiproduktionens forandring over tid fra kul, olie og gas til træflis, sol og vind er karakteristisk for dette landskab.